

Niina Oinas, Mirja Hiltunen ja Antti Stöckell (toim.)

TYÖTAIDE

Taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla

© Tekijät ja Lapin yliopisto
Rovaniemi

Ulkoasu: Pia Alahuhta
Kuvat: Niina Oinas

Julkaisija: Lapin yliopisto, Rovaniemi, 2022
Painopaikka: Pohjolan palvelut Oy / Popa

ISBN 978-952-337-323-5
ISSN 1236-9616

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu. Sarja C. Katsauksia ja puheenvuoroja, nro 72

ISBN 978-952-337-324-2
ISSN 2737-3495

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu. Sarja C. Katsauksia ja puheenvuoroja (verkkójulkaisu), nro 66
Julkaisun pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-324-2>

Taide työhyvinvoinnin tukena sosiaali- ja terveysalalla

**TYÖTAIDE: ESISELVITYS
TAIDEINTERVENTIOISTA TYÖYHTEISÖIHIN**

Niina Oinas, Mirja Hiltunen ja Antti Stöckell (toim.)

Rovaniemi

Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan toteuttamassa Työtaide -hankkeessa kehitettiin taideperustaisia toimintatapoja sosiaali- ja terveysalan yksiköiden arkeen ja hoitokulttuuriin sekä työn organisointiin ja johtamiseen. Esiselvityksen tavoitteena oli työhyvinvoinnin lisääntyminen hankkeen yhteistyötahoina toimineissa organisaatioissa sekä hyviksi koettujen toimintatapojen välittäminen laajemmin alan työyhteisöihin. Tämä opasvihkonen kokoaa käytännönläheisesti hankkeessa kehitettyjä taideperustaisia toimintoja ja kannustaa organisaatioita kokeilemaan ja soveltamaan niitä omissa työkuultuurissaan.

Hankkeen kohderyhmää olivat sosiaali- ja terveysalan organisaatioiden työntekijät ja lähiesimiehet, jotka ovat avainasemassa taideperustaisten menetelmien käytön mahdollistajina. Työvoimapula ja työntekijöiden vaihtuvuus luonnehtivat alan tämän hetken ja tulevaisuuden haasteita. Taidetoiminta voi edistää työurien pidentymistä ja lisääntyvän työhyvinvoinnin

kautta työn veto- ja pitovoimaa.

Hankkeen tavoitteena on ollut myös työhyvinvointialan toimijoiden, kuten taiteilijoiden, taideperustaisten palveluiden tarjoajien, taiteen välittäjien ja sosiaali- ja terveyssektorin toimijoiden verkottuminen. Yhteistyötaho- ja hankkeen toiminnassa olivat Nuorten Ystävät (useita yksiköjä), Muistiyhdistys Ry ja Saarenkylän vanhus-tenhoitoyhdistys Ry, joiden yksiköissä taideperustaisia toimintamalleja kehitettiin arjen käytännöiksi.

Hanke toteutettiin Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen myöntämällä Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 Suomen rakennerahasto-ohjelman tuella.

Hankkeen vastuullisena johtajana toimi Mirja Hiltunen, projektipäällikkönä Antti Stöckell, suunnittelijana Niina Oinas ja taiteilija-suunnittelijana Sinikka Kyllönen.

Sisällysluettelo

ESIPUHE	05
LUOVUUS VOIMAVARANA Niina Oinas	09
TYÖHYVINVOINTI Niina Oinas	14
TAIDETYÖPAJAT Niina Oinas & Sinikka Kyllönen	17
JOHDON KOULUTUSPÄIVÄ Niina Oinas & Sinikka Kyllönen	34
KOHTI PYSYVÄÄ TOIMINTAKULTTUURIA Niina Oinas & Sinikka Kyllönen	36
TAIDETYÖPAJOJEN ABC Niina Oinas	38
LÄHTEET JA LISÄLUKEMISTO Niina Oinas	40

Luovuus voimavarana

Suomalaisessa yhteiskunnassa taiteen ja kulttuurin merkitys ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille on saanut paljon huomioita lukuisien kansallisten ja kansainvälisten tutkimusten, sekä yksittäisten rohkeiden avausten siivittämänä. Yksi isoimmista ulostuloista on ollut 2019 julkaistu Maailman terveysjärjestö WHO:n julkaisema tutkimusraportti, joka käsittää yli 3000 tutkimusta taiteen vaikuttavuudesta hyvinvoinnille, terveydelle ja sairauksille (Fancourt & Finn, 2019).

Käsissäsi oleva vihko avaa käytännönläheisesti toimintaa, jota kehitettiin Lapin yliopiston Taiteiden tiedekunnan hallinnoimassa *Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin* hankkeessa. Hankkeessa kokeiltiin taidetoimintaa sosiaali- ja terveysalan työyhteisöiden näkökulmasta. Hankkeen suunnittelijoina toimi kaksi yhteisöllisen taiteen ammattilaista. Keskustelu taiteen arvoista, olemuksesta ja uuden taiteen mahdollisuuksista oli jatkuvasti läsnä toiminnan suunnittelussa. Uudet toimintamallit haastavat perinteisiä sosiaali-, ter-

veys- ja hoivapalveluita kehittymään, mutta myös taiteen ammattilaisia haastetaan uudistumaan ja astumaan pois mukavuusalueilta.

Esiselvityshankkeen mittakaavassa pohdimme, miten saada syvempiä ja merkityksellisempiä kokemuksia työyhteisölle niin, ettei taide näyttäydy vain mukavana vaihteluna tai päälle liimattuna koristeena. Kulttuurihyvinvointi-termin keskiössä puhutaan yksilöiden henkilökohtaisesta ja ainutlaatuisesta taide- ja kulttuurisuhteesta. Kulttuurihyvinvoinnin käsite on kehitetty vuosina 2012–2013 käynnistyneessä Kulttuurihyvinvointia Turussa -verkostoyhteistyössä, jonka keskeisinä toimijoina olivat Turun ammattikorkeakoulu, Turun kaupunki, Turun yliopisto, Taiteen edistämiskeskuksen Varsinais-Suomen toimipiste ja Turun alueen järjestöt. Kulttuurihyvinvoinnin järjestäytymisen myötä kulttuurihyvinvoinnin verkosto on kehittynyt valtakunnalliseksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointinäkökulman edistäjäksi (Taikusydän). Kulttuurihyvinvointi on jo

vakiintunut käsite myös kuntien strategiapapereissa ja esimerkiksi maakunnallisissa strategioissa. Kulttuuri- ja taidesuhde on olemassa meillä jokaisella, vaikka suhde voikin olla negatiivinen ja poissulkeva. Kokemukset, että taide ja kulttuuri eivät kosketa itseä tai eivät kiinnosta ovat ilmentymiä negatiivisesti värityneestä kulttuurisuhteesta. Negatiivinen kulttuurisuhde poissulkee yksilöltä kokemusmaailman ja ajattelun laajentamisen mahdollisuuden. Taidetoiminnan keskiöön hankkeessamme nostimme tavoitteen etsiä ja pohtia jokaisen osallistuvan työntekijän omaa, henkilökohtaista taide- ja kulttuurisuhdetta. Tavoittelimme yhteisen ihmettelyn tilaa ja luovuuden herättelyä. Mitä taide on? Millaisesta kulttuurista itse tulemme? Miten näemme itsemme ja toiset rutinoituneiden ajatustemme takaa ja voidaanko niitä ajatuksia uudistaa?

Esimerkiksi Martin muistuttaa yhteisötaiteen etiikkaa pohtiessaan, että taide on avoin käsite (Martin, 2021). Jos toiminnan päämääränä on taide, toiminta ei silloin voi ottaa päämääräkseen samalla jotakin tietynlaisia muutosta toimintaan osallistuville (Martin, 2021). Uusissa yhteyksissä toimiessaan taiteilijoilla on valtava vastuu omien arvojen ja rajojen tunnistamisesta ja niiden vaalimisesta. Taiteella ei voida koskaan väittää saavutettavan tiettyjä, ennalta asetettuja päämääriä. Voidaan kuitenkin tutkitusti todeta, että usein taide, kulttuuri ja osallisuus näillä kentillä luovat yksilöille ja yhteisöille positiivisia kokemuksia, parempaa men-

taalista tilaa ja antavat rakennusaineita oman identiteetin tai tunteiden tunnistamiseen. Taiteilla on tutkitusti myös lukuisia muita vaikutuksia ihmiseen kokijana ja tekijänä. Nämä yhteisön tai yksilön sisäiseen ajatusmaailmaan vaikuttavat mahdolliset lopputulokset ovat syvällisesti mahdollisia aidosti vapaan tilan ja ei-tietämisen kautta. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi tarkasti ennalta määriteltyjen ohjeiden mukaisesti toteutetut työpajat voivat olla mukavia kokemuksia, mutta ne eivät jätä tilaa taiteen kentällä keskeiselle vapaan tilan arvolle. Juuri tuo vapaa tila on keskeisessä roolissa toiminnassa, joka mahdollistaa luottamuksen rakentumisen, yksilön omien oivallusten syntymisen ja luovien ajatusten liikkeelle pääsemisen. Taiteesta tulee omaa, se ei ole ulkoapäin määriteltyä olemista.

Tutkimustietoa ja kokemuksia taiteesta sosiaali- ja terveyssektorin kanssa yhteistyössä on jo paljon. Taideyliopiston koordinoima ArtsEqual-hanke tutki, kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa. 2021 päättyneessä viisivuotisessa hankkeessa laadiittiin myös useita erilaisia toimenpidesuosituksia alojen yhteistyöhön (esim. Ansio, ym. 2017; Koivisto, ym. 2020). Käytännön tasolla alojen yhdistymisessä ja yhteistyössä on isoja alueellisia eroja. Lapissa taiteen ja kulttuurin asema ei ole hallinnoitua esimerkiksi maakuntaliiton tasolta, joten kehittämistyö ja rakenteelliset muutokset etenevät hyvin hitaasti.

Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin hanke pilotoi käytännönläheisesti taidetyöpajoja kolmessa erilaisessa sosiaali-, terveys- tai hoiva-alan yksikössä. Osallistujilta tuli lähes poikkeuksetta palautetta, että pysähtyminen hetkeen ja olemisen äärelle tuntui voimauttavalta ja tarpeelliselta. Taidetyöpajojen osallistajat kommentoivat muun muassa, että vastaavaa toimintaa pitäisi olla enemmänkin, etteivät he vain menisi rutinoituneessa putkessa läpi työuran. Pahimmillaan henkilöstö koki toisinaan, että työpäivä on vain sitä, että odotetaan koska työvuoro loppuu ja seuraava alkaa. Yhteisten maalausharjoitusten, leikillisten draamaharjoitusten ja sanataiteen keinoin löydettiin uusia puolia niin itsestä, työyhteisöstä kuin taiteen käsitteistäänkin. Taideperustaisen toiminnan mukana karisee omat vanhat ennakkokäsitykset taiteen ja kulttuurin yläluokaisuudesta. Samalla ymmärrys ja arvostus taiteen ja kulttuurin ammattimaista toimintaa kohtaan kasvaa. Myös asenne asiakastyön rajapinnoilla tapahtuvaa taidetta kohtaan saattaa muuttua.

Taideperustaisten menetelmien vaikutuksia työelämäyhteydessä on tutkittu paljon ja tulokset ovat olleet positiivisia. Taidetoiminta on työyhteisön kehittämistyössä parhaimmillaan toimintaa, joka aktivoi yksilöt ja ryhmät osallistumaan ja ottamaan vastuuta, se antaa kokemuksen omista vaikuttamismahdollisuuksista (Hiltunen & Rantala, 2013). Työuransa loppupuolella ollut sosiaalialan esihenkilö totesi, että vuosien varrella

kaikkiin yhteisöllisyyttä tavoitteleviin konsulttipalveluihin verrattuna tämä taiteelliseen prosessiin pohjautuva toiminta oli ehdottomasti vaikuttavin:

” *Tässä oli se, että saatiin olla ihan omia itsejämme eikä ollut paineita suorittaa mitään. Eikä tullut ulkopuolelta liimattuna se, että olkaa nyt yhteisöllisiä vaan me itse tehtiin se omalla tavallamme.*

Näiden sanojen myötä voidaan todeta, että hankkeemme pilottien kautta saavutettiin merkittäviä suunta-antavia tuloksia. Taiteen paikkaa sote-sektorilla vakiinnuttavaa jatkokehittämistä ja lisätutkimusta on äärimmäisen tärkeää jatkaa. Taide toimii uudistajana yhteiskunnallisessa muutoksessa ja hyvinvoinnin turvaamisessa. Taide on nähtävä vakavana kumppanina sosiaali- ja terveysalalla niin toiminnoissa, osana työ-kulttuuria kuin alan rakenteissakin.

Niina Oinas

Suunnittelija, Työtaide: esiselvitys taideinterventioista työyhteisöihin -hanke
Väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto

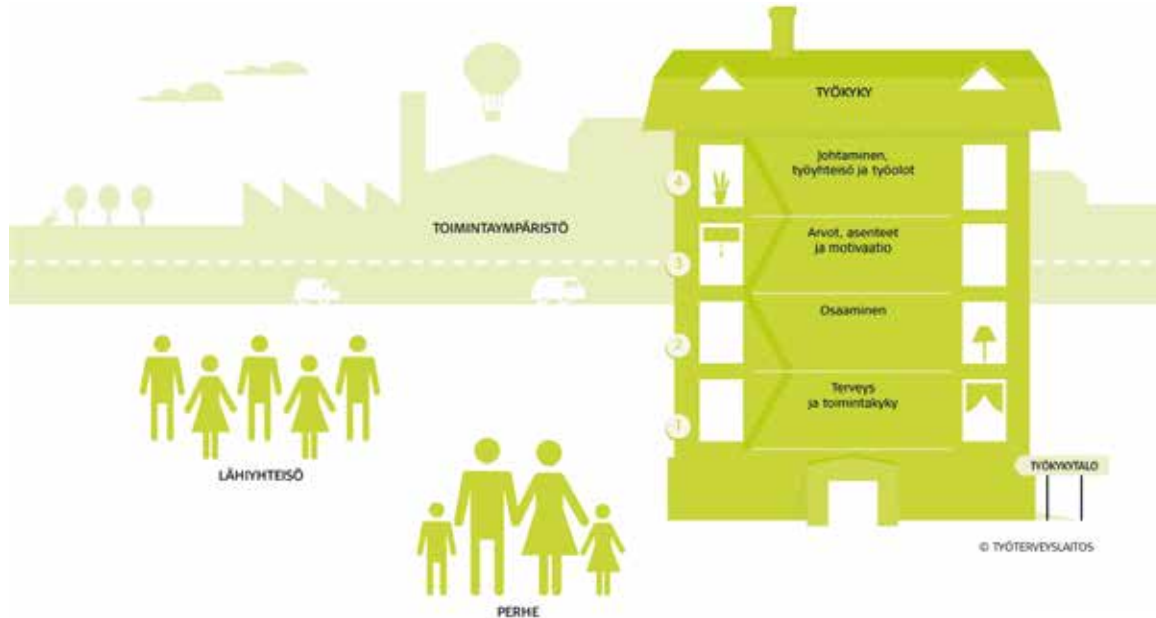

Hankkeen toteutuksen aikajana

Työkykytalo-malli

Työterveyslaitoksen kehittämä Työkykytalo-malli havainnollistaa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin merkitystä työkyvyn perustana.

Työhyvinvointi

Hankkeessa työhyvinvointia lähestyttiin laajasta hyvinvoinnin näkökulmasta, pohjautuen Työterveyslaitoksen luomaan Työkykytalon malliin. Mallissa kokonaisvaltainen työkyky nähdään työhyvinvoinnin perustana. Holistinen ihmiskäsitys on keskeinen ajatus myös taideoimintojen kehittämisessä yhteistyössä sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Työkykytalon havainnekuva osoittaa, miten ihmisen työkyky ja hyvinvointi ovat useiden erilaisten vaikuttimien alaisuudessa. On olennaisen tärkeää, että työnantaja näkee myös työpaikan ulkopuolisten vaikuttimien olemassaolon alaiensa työkykyyn vaikuttavina asioina. Tähän vaikuttavat työntäjän myönteinen suhtautuminen esimerkiksi lapsiperhearjen, lähipiiriin sairauksien tai muiden elämän kriisien mahdollinen vaikutus yksilön hetkellisissä voimavaroissa. Talomallissa itse työpaikka ja sen toimintakulttuuri on jaettu neljään kerrokseen. Kolmannessa kerroksessa korostetaan työntekijän arvojen ja asenteiden maailmaa. Tähän liittyvät kokemukset siitä, miten yrityksen tai työpaikan julkituomat arvot ja periaatteet henkilöstöstä tärkeimpänä voimavarana ovat toteutuneet arjen käytännöissä, onko saanut arvostusta työssään, voiko luottaa työntäntajaan, onko kohtelu ollut tasapuolista ja onko saanut tukea esimieheltä ja työtovereilta? Nämä vaikuttavat kaikki yhdessä tämän kerroksen ”lataukseen”. Oma sitoutuminen työhön sekä

työmotivaatio ovat riippuvaisia siitä, miten henkilö kokee suhteensa omaan työhön. (Työturvallisuuskeskus).

Taideperustaisella toiminnalla voidaan kiinnittyä selkeäksi osaksi tuota kolmannen kerroksen toimintakulttuuria, jossa työntekijän arvomaailmaa kuunnellaan, yksilöt saavat äänensä kuuluviin eri tavalla kuin perinteisessä hierarkisessa työyhteisössä ja myös hankauskohtiin ja haasteisiin voidaan etsiä yhteisiä vastauksia. Työtaide-hankkeessa toteutettiin alku- ja loppukyselyt henkilöstölle Työkykytalo-malliin pohjautuvalla Yksilötutka-kyselyllä (Työturvallisuuskeskus). Kyselyyn lisättiin myös kolme lisäkysymystä koskien henkilön suhdetta luoviin aloihin, aiempaa kokemusta taiteesta työyhteisössä ja suhtautumista taiteeseen työhyvinvoinnin elementtinä.

Työtaide-hankkeen taiteellinen prosessi yhteistyöorganisaatioissa toteutettiin kolmena tai neljänä taidetyöpajakohtaamisena kunkin yhteisön kanssa. Seuraavaksi esittelemme käytännönläheisesti toteutettuja toimintoja ja vaikuttimia niiden taustalla.

Tule sellaisena kuin olet

Ensimmäinen kohtaaminen taidetyöpajoihin osallistuvan henkilöstön kanssa oli suunniteltu toteutuvaksi osana työpaikan palaveria tai työnohjaustuntia. Suunnittelutyö ja aikataulutus tehtiin yhteistyössä esihenkilöstön tai johdon kanssa. Henkilöstölle ei etukäteen tiedotettu taideinterventoiden sisällöistä, vaan toivottiin, että osallistujat tulevat mukaan omista lähtökohdistaan, vapaana vastuusta tilanteen ja toiminnan toteuttamisen taakasta. Ennaltatuntematon sisältö haastoi osallistujat astumaan epämukavuusalueelle ja luottamaan tunte-mattomaan.

Ensimmäinen taidetyöpaja oli rauhoitettu kohtaamiselle, tutustumiselle ja luottamuksen herättelylle. Empaattisella, läsnäolevalla ja aidosti kiinnostuneella ohjauksella taiteilijapari tuli osaksi ryhmää. Tutustumiseen menttiin omien kulttuurisuhteiden kautta. Tunnin taide-työpaja sisälsi mielikuvamatkan, esineen kautta avattua identiteettikeskustelua ja yhteistä vapaata keskustelua.

Mielikuvamatka

”Ota mukava asento. Painaudu koko kehosi painolla vasten lattiaa ja tunne maan vetovoima. Voit rentoutua ja vapauttaa ajatuksesi harhailemaan huoneessa. Huolehdi että sinulla on hyvä olla siinä, juuri nyt. Jos jokin asia häiritsee tai asento ei tunnu hyvältä, voit vapaasti vaihtaa paikkaasi. Pääasia, että sinulla on mahdollisuus olla vapaasti ja rentoutua tässä tilassa, tämän pienen hetken ajan.

Sulje silmäsi. Kuvittele makaavasi metsässä sammalpedin päällä. Puut kurkottelevat yläpuolellasi kohti taivasta ja kirkkaat auringon säteet pilkahtelevat heiluvien oksien takaa. Sinulla on hyvä olla. Ilma on jo syksyisen ja raikas ilma tuntuu keuhkoisista puhdistavalta ja energiseltä. Metsä on syvän vihreä ja siellä täällä näkyy jo ruskan ensi merkkejä. Jostain kauempana kuuluu linnun laulua.

Kuvittele, että nouset sammalpediltäsi ylös ja näet maiseman uudesta näkökulmasta. Nyt eteesi avautuu kokonaan upea pohjoinen metsä maisema, vaaroinen, kallioinen ja vesistöinen. Ilma on raikas ja kirkas, näet maiseman pienimmätkin yksityiskohdat kauas horisonttiin asti. Kävelet muutaman askelen ja huomaat, että tämä onkin sinulle erittäin tuttu paikka. Ihan lähellä on sinun oma lempipaikkasi, tuttu maisema, paikka jossa olet niin monta

kertaa tuntenut olosi hyväksi...

Lähdet kävelemään kohti tuttuja seutuja ja osaat jo kulkea vaivattomasti. Tuossa on tuttu polku, tuossa tuttuja puunrunkoja, tuolla tuttu mätäs.

Kun saavut lempipaikkaasi, kaikki ei olekaan niin kuin ennen. Paikka on sama, maisema on sama, siinä on sama hyvä olo kuin ennenkin, mutta jokin ympäristössä on eritavalla. Katselet ympäristöäsi ja yrität nähdä, mikä on eritavalla tai mikä saa olosi hieman jännittyneeksi? Huomaat muutaman metrin päässä itsestäsi matkalaukun. Hieman maan alle painuneena, heinien ja sammalen peittämänä matkalaukku makaa kauniin maiseman keskellä. Se ei taatusti ole ollut siinä aiemmilla kerroillasi täällä käydessäsi. Mutta nyt. Siinä se on. Täällä, keskellä luontoa, lempipaikkaasi, omituinen hieman erikoisen näköinen matkalaukku.

Katselet ympärillesi, näkyykö laukun omistajaa tai sen tuojaa missään? Ympärilläsi on hiljaista ja kaunista. Aurinko välkehtii raikkaassa ilmassa. Vain kaukainen linnun laulu ja luonnon äänet ympäröivät sinut, ei merkkiäkään muista kulkijoista.

Lähestyt laukkua uteliaana. Se tuntuu vetävän sinua puoleensa. Voisit hyvin jatkaa matkaasi ja unohtaa koko laukun, mutta jokin siinä vetää sinua puoleensa magneetin lailla.

Ilma värähtää, kun kyykistyt laukun viereen. Kosketat laukun kantta ja se tuntuu mukavan lämpimältä käteesi. Tunne on myös tuttu ja jossain sisimmässäsi tiedät nähneesi tämän saman laukun aiemminkin, et vain saa mieleesi missä se on ollut.

Avaat laukun salvat ja nostat sen kannen auki. Laukussa on sinulle tuttu ja rakas esine vuosien takaa. Kun kosketat sitä, ilma värähtää uudelleen ja esineen kosketus tempaisee taianomaisesti sinut keskelle tuota muistoa, tilannetta ja aikaa, jolloin tämä esine oli osa elämääsi. --- Katsele muistikuviasi rauhassa ja tutki miltä asiat näyttävät ja miltä sinusta tuntuu? --- Millaisia asioita muistikuviasi liittyy? --- Kenen kanssa olet? Mitä tuosta hetkestä haluat ottaa mukaasi tähän päivään? --- Tarkkaile hetki muistikuvasi yksityiskohtia ja tunnelmia ihan rauhassa ja hiljaisuudessa.

On aika palata takaisin sammalvuoteelle. Maakaat taas rentoutuneena sammalvuoteella ja annat maan vetovoiman kannatella sinua, se pitää sinua sylissäsi. Puut kurkottelevat yläpuolellasi kohti taivasta ja kirkaat auringon säteet pilkahtelevat heiluvien oksien takaa. Sinulla on hyvä olla. Ilma on jo syksyisen ja raikas ilma tuntuu keuhkoissa puhdistavalta ja energiseltä.

Voit pikkuhiljaa palata takaisin tähän hetkeen, turvalliseen ryhmään, tuttujen kasvojen luokse, mutta pidä vielä silmäsi kiinni. Liikuttele käsiäsi ja jalkojasi, hitain nautiskelevin liikkein, että nekin palaavat virkeinä tähän hetkeen, meidän ryhmäämme. Pyörittele vielä päätäsi puolelta toiselle, hitaasti ja rauhallisesti.

Vedä syvään henkeä ja puhalla keuhkosi ihan tyhjäksi. Toista syvä hengitys muutaman kerran omaan tahtiisi. Nyt voit avata silmäsi ja nousta rauhallisesti istumaan.

Kiitos tästä matkasta.”

Mielikuvamatkan kautta osallistujat pääsivät rentoutumaan tilassa ja ryhmässä. Mielikuvien ja konkreettisten ohjeistusten kautta osallistujia muistutetaan, että he voivat itse vaikuttaa omaan oloonsa. Jos on esimerkiksi huono asento, voit vaihtaa asentoa. Jos et pääse rentoutumaan, älä ota siitä paineita vaan kuuntele rauhassa. Riitti, että ryhmän jäsenet parhaansa mukaan kuuntelivat.

Mielikuvamatka ohjasi osallistujia rauhoittamaan itseään ja sisäistä maailmaansa, mutta se myös viritti luovaa ajattelua. Monet osallistujat kertoivat jälkepäin keskustelleensa sisäisesti oman käytännön järjen ja mielikuvituksen kesken siitä, mikä on mahdollista mielikuvissa ja mikä ei olisi mahdollista niin sanotusti oikeasti. Osa lähti seuraamaan järjen ääntä ja osa lähti mielikuvien mukana omiin sisäisiin maailmoihin tutkimusmatkailemaan. Jo tämän kautta huomattiin nopeasti, että leikkillisuus ja heittäytyminen haastoivat osallistujia päästämään irti kontrolloinnin tarpeesta, joka meitä työn arjessa jatkuvasti ohjailee.

Mielikuvamatkan jälkeen osallistujat vuoron perään jakoivat kokemustaan ja mahdollisesti kertoivat millaisessa paikassa olivat liikkuneet tai millaisen muistojen esineen olivat laukusta löytäneet.

Tällaisen yhteisen toiminnan kautta päästiin nopeasti arjesta poikkeavalle toimintakentälle, taideperustaisen toiminnan äärelle. Kysymyksiin tai tehtäviin ei ollut oikeita tai väriä vastauksia, tavoitteena oli ainoastaan yhteinen ihmettely, aistien virittäminen ja luottamuksellinen tunnelman luonti.

- **Luottamus**
- **Rentoutuminen**
- **Vapaa tila**
- **Mielikuvien virittäminen**
- **Kulttuurisuhde**
- **Luovuus**

Mahdollisuuksien matkalaukku

Ensimmäisen taideintervention toinen keskeinen elementti olivat fyysiset esineet. Ryhmälle annettiin matkalaukullinen esineitä, joista he saivat valita intuitiivisesti yhden, joka heitä siinä hetkessä puhutteli. Matkalaukku ja sen esineet olivat jatkumoa aiemman mielikuvamatkan herättämille tunnelmille, yhteys löytyi tarinan ja fyysisen laukun kautta. Osallistujia ei ääneen ohjeistettu valitsemaan kulttuurisuhdettaan kuvastavaa esinettä, mutta tausta-ajatuksena esine-tekävässä oli, että esineen kautta osallistujat kertoisivat omasta taustastaan ja kulttuurisista lähtökohdistaan muulle ryhmälle jotain. Yhteisen mielikuvamatkan ja sen tuomien ajatusten purkaminen ringissä oli luonut jo luottamuksen ilmapiiriä ryhmään, joten esineiden kautta mentiin nopeasti myös hyvin henkilökohtaisiin ja arvokkaisiin, toisinaan jopa herkistäviin muistoihin.

Ryhmässä kaikki jakoivat oman esineensä ja siihen liittyvän tarinan tai muiston vuorotellen, lattialla ringissä istuen. Myös ohjaavassa asemassa olevat taiteilijat osallistuivat kaikkiin toimintoihin ja jakoivat omia aitoja tunteitaan ja ajatuksiaan siinä hetkessä. On tärkeää luottamuksen ja vapaan tilan syntymisen mahdollistamiseksi, että myös ohjaavassa asemassa olevat henkilöt antavat itsestään sen, mitä he muilta pyytävät. Vain näin voidaan saavuttaa tasavertainen ja aidosti luottamukseen perustuva ilmapiiri.

Esineiden kautta aistimuistot heräävät helpommin, kun tuttuus on käsinkosketeltavassa objektissa.

Sanavirta

Ensimmäisestä taideinterventiosta alkaen yhtenä elementtinä toiminnassa olivat sanat. Vaikka ajatuksia ja kokemuksia pääasiassa purettiin ringissä istuen suullisesti, muutamissa tilanteissa ohjaavassa asemassa olevat taiteilijat pyysivät osallistujia kirjoittamaan hiljaisuudessa sanoja muistilapuille. Sanoja pyydettiin esimerkiksi valittuun esineeseen liittyen, ennen kuin sitä esiteltiin keskustellen muiden kanssa. Sanojen kirjaaminen antoi yksilöille aikaa prosessoida ajatuksiaan itsenäisesti ja tässäkin haastettiin heittäytymään omien intuitiivisesti mieleen nousevien teemojen vietäväksi. Toisinaan sanojen muodostaminen oli helppoa, toisinaan sanoja ei tullut mieleen kuin yksi tai kaksi.

Sanoja kerättiin kaikissa taideinterventioissa ja siitä tulikin selvästi helpompi työtapo prosessin edetessä. Sanoja kerrottiin käytettävän viimeisessä työpajassamme, mutta tarkemmin ei kerrottu, mihin niitä silloin tullaan käyttämään. Toiminnassa painotettiin, että ei ole oikeita tai vääriä sanoja ja rohkaistiin osallistujia kirjoittamaan niitä sanoja muistilapuille, joita siinä hetkessä mieleen tuli. Osa osallistujista kaipasi selkeämpiä ohjeistuksia ja määritelmiä. Yhteisötaiteellisesta lähtökohdasta toiminnan arvot hakevassa prosessissa jätetään kuitenkin tietoisesti hyvin paljon vapaata tilaa yksilöille määritellä itse omat rajansa. Kun ohjeistetaan, että kirjoita viisi sanaa, tavoitteena ei ole ”oikein” suoritettava tehtävä.

Sanoja kirjoitettiin yhtenä työvälineenä omien ajatusten prosessointiin. Siksi on tärkeää korostaa, että voit kirjoittaa vain yhdenkin sanan, jos tuntuu vaikealta kirjoittaa useampia tai jos tänään sanoja pulppuaa mieleesi helposti, kirjoita vain ne kaikki niin halutessasi.

Intuitiivisesti mieleen nousevia sanoja kerättiin jokaisessa taidetyöpajassa. Niitä hyödynnettiin viimeisessä tapaamisessa.

Kuvien kautta keskustellen

Toinen taidetyöpaja keskittyi kuvalliseen ilmaisuun, kuvataiteisiin ja yhteisölliseen maalaamiseen prosessina.

Ryhmän ajatuksia ohjattiin kuvalliseen ilmaisuun kuvakorttien kautta. Yhteen tulemisen aluksi pyydettiin kaikkia valitsemaan intuitiivisesti lattialla olevista kuvakorteista kuva, joka puhuttelee tai heijastelee omaa oloa siinä hetkessä. Tässä vaiheessa jokainen osallistuja jo näki, että tilaan oli viritelty taulupohja ja maalaustarvikkeet. Osa kertoi jälkeensä, että jo näiden tarvikkeiden näkeminen aiheutti epämukavuusalueelle joutumisen tunnetta. Ensimmäisen taidetyöpajan kautta syntynyt miellyttävä kokemus rohkaisi kuitenkin luottamaan ohjaavassa asemassa oleviin taiteilijoihin ja omiin kykyihin.

Kuvallisen taidetyöpajan aluksi valittujen korttien merkitykset jaettiin suullisesti vuorotellen ringissä. Kuvien kautta esiin nousi arkisia asioita, osalla kuvat heijastelivat omaa oloa siinä hetkessä, osalla kuvat muistuttivat työelämän ulkopuolisista aiheista. Alkuviritelyn jälkeen osallistujat ohjattiin maalaustarvikkeiden äärelle. Ohjeistus oli jälleen melko vapaa, mutta korostettiin, että tavoiteltaisiin abstraktia eli ei-esittävää muotoa maalaukseen. Yhteisöllisessä maalauksessa tekijät vaihtoivat paikkoja maalauspuhjan ympärillä niin, että

kaikkien kädenjälki yhdistyi yhdeksi yhteiseksi teokseksi eikä valmiista taulusta voinut nimetä erityisiä tietyn tekijän alueita vaan teos oli kokonaisuudessaan yhdessä tehty.

Maalaustekniikka ja paikanvaihdot korostivat äänetöntä kunnioitusta toisen tekemää kohtaan. Vaikka pinnalla rajoja ylitettiin ja välillä jouduttiin maalaamaan toisen aloittaman jäljen päälle, tekijät ymmärsivät maalatessaan, kuinka itsestään selvää toisen tekemän kunnioittaminen ja arvostus on. Valmiista teoksista oltiin kaikissa työyhteisöissä ylpeitä. Yhteinen tekeminen kannusti myös niitä, jota eivät kokeneet maalaamista alkujaan lainkaan omaksi. Kun siveltimen vedot sekoituvat toistensa kanssa ja saadaan aikaan konkreettista yhteistä jälkeä, yhteishenki ja ryhmän sisäinen luottamus vahvistuvat.

Maalustaiteen äärellä keskusteluun nousivat usein osallistujien omat kuvaamataidon kokemukset peruskoulusta tai muut kokemukset, jotka olivat aiheuttaneet negatiivisia näkökulmia omaa kuvallista ilmaisua kohtaan. Myös useita positiivisia kokemuksia jaettiin maalaamisen ohella. Usein ryhmäläiset rohkaisivat toinen toistaan tekemiseen.

Yhdessä tekeminen ja vapaassa toimintailmapiiirissä

toimiminen rohkaisi osallistujia pohtimaan omaa taidesuhtetta laajemminkin. Toiminnan perusarvona ohjaavassa asemassa olevat taiteilijat korostivat, että ei ole oikeaa tai väärää tapaa nauttia taiteesta tai tehdä ja kuluttaa sitä. Useat osallistujat sanoivat maalaamisen olleen rentouttavaa ja auttaneen heitä heittäytymään myös henkisellä tasolla.

Maalaamisprosessi säilytettiin työyhteisön omana toimintana, josta ohjaajat jättäytyivät tietoisesti sivumalle ottaen assistenttimäisen roolin, pesten välillä pensseleitä ja huolehtimalla luottamuksen ilmapiirin säilymisestä.

SWING - tekniikka

Iso maalaus pohja eli canvas jaetaan maalarinteipillä yhtä moneen sektoriin kuin on osallistujiakin.

Osallistujille annetaan erikokoisia pensseleitä ja maaleja yhteiskäyttöön. Välineiden jakaminen vaatii yhteistyötaitojen huomiointia.

Taustalle voidaan laittaa rauhallista, inspiroivaa musiikkia soimaan.

Ohjeistetaan osallistujat maalaamaan abstraktia eli ei-esittävää kuvaa omalle sektorilleen. Annetaan työrauha ja rohkaistaan kaikkia aloittamaan maalaaminen.

Noin 15 minuutin kuluttua pyydetään osallistujia vaihtamaan paikkoja myötöpäivään kiertäen seuraavan sektorin kohdalle. Poistetaan rajateipit ja pyydetään osallistujia jatkamaan maalausta toisen aloittamalle sektorille, toisen tekemää kunnioittaen.

Vaihdetaan vielä 2-3 kertaa paikkoja 10 - 15 minuutin välein. Katsotaan yhteisesti teoksen yleisilme. Viimeistellään vapaasti yhteisiä ideoita kunnioittaen.

TAIDEYÖPAJAT

Työaikaleimaus

Kuvalliseen ilmaisuun keskittyneen taidetyöpajan ja viimeisen tapaamisen välillä työyhteisöille jätettiin välitehtävä. Välitehtävän tarkoitus oli ylläpitää käynnistyneitä ajatuksia, tunnelmia ja taiteellista prosessia tapaamisten välillä. Tehtävän toivottiin myös olevan konkreettinen muistutus taidetyöpajoissa heränneistä ajatuksista, tuoden ripauksen heittäytymistä ja leikkillisyyttä työarjen keskelle.

Työaikaleimaus-nimellä ohjeistettu välitehtävä piti sisällään ison paperiarkin, erilaisia kuviollisia leimasimia, leimasinvärejä ja tusseja. Tehtäväpiste organisoitiin pukuhuoneeseen tai sellaiseen tilaan työpaikalla, johon vain henkilökunnalla oli pääsy. Osassa yksiköistä kaikki tilat olivat sekä henkilöstön että asiakkaiden käytössä, mutta tässä tehtävässä henkilöstölle annettiin paperiarkin kokoinen vapaa tila vain heidän toiminnalleen.

Tehtävänanto oli seuraavanlainen: Leimaa/piirrä mielialaasi tai olotilaasi symboloiva muoto jokaisen työvuoron aikana. Voit käyttää leimasimia tai piirtää, voit myös jatkaa toisen tekemää kuviota.

Työaikaleimaus koettiin mukavana tapana pysähtyä hetkeksi omien ajatusten ja tunteiden äärelle.

Vaikka välityö oli hyvin vapaamuotoisesti ohjattu ja leikkillisyyteen pohjautuva, sen kautta päästiin vakavampien aiheiden äärelle. Erään työyhteisön välityöstä esiin nousi väsymyksen teemoja: rullalautailuva tikku-ukko, jolla tuli takapuolen alla aiheutti paljon keskustelua kiireestä. Kuvaan oli tehty myös tekstejä: haukotus, jaksaa-jaksaa, Zzzz sekä piirretty nukkuva hahmo. Näiden kuvien kautta yhteisön jäsenet löysivät samaistumis pintaa toisiinsa. Myös yhteistyön elementti on selvänä osana rakennettua kuvaa. Vahvana elementtinä puu, joka kannattelee kaikkea ympäröivää.

Palautteista kävi myös ilmi, että piirrookset olivat herättäneet asiakaspinnalla keskusteluja siitä, että henkilökunnallakin voi olla joskus huonoja päiviä, vaikka sitä ei heidän työroolistaan huomaisikaan.

Työaikaleimauksen kautta tunteet tulivat yhteisesti jaettavammaksi ja useissa yhteisöissä myös yhteistyön tekeminen korostui, kun kuvaa oli selvästi lähdetty pienin elementein rakentamaan yhdessä esittävämpään suuntaan.

Joillakin työpaikoilla työaikaleimaus otettiin pysyväksi tavaksi, osa suunnitteli kokeilevansa sitä myöhemmässä vaiheessa uudestaan.

- **Leikillisuus**
- **Heittäytyminen**
- **Yhteinen tekeminen**
- **Kädenjälki**
- **Taidesuhde**
- **Toisten tunteiden tunnistaminen**

Välityö ylläpiti leikillisyyttä ja prosessin herättämiä ajatuksia kahden viimeisen taidetyöpajan välillä.

Kuuntele kun keho puhuu

Kolmannessa, henkilökunnan vuorovaikutusta tukevasa taideinterventiossa tavoitteena oli edistää tunnetaitojen tukemista ja taideperustaisten menetelmien soveltamista oman hyvinvoinnin tukeen

Kolmanteen sessioon olimme suunnitelleet ilmaisupainotteista toimintaa, joka pysäyttää hetkeen, aistimaan ja kuuntelemaan itseä ja paria. Tämä vahvistaa luottamusta ja auttaa rakentamaan turvallista ilmapiiriä ja antaa eväitä heittäytyä ilmaisemaan itseään äänellä ja keholla.

Heittäytyminen ja itsensä likoon laittaminen antaa mahdollisuuden kokea hauskoja hetkiä esiintymisen parissa, mutta voi myös vahvistaa osallistujan itsetuntoa. Kehollisen ilmaisun myötä on mahdollista näyttää toisille haavoittuva puoli itsestään. Toiminnassa korostuu myös yksilöiden heittäytymisen rohkeus, joka rakentaa ryhmän yhteistä kokemusta omaksi, ainutlaatuiseksi prosessiksi.

Tämä viimeinen taidetyöpaja keskittyi herättelemään kehollisen viestinnän, kehotietoisuuden ja vuorovaikutuksen elementtejä. Toimintatavaksi muodostunut alurinki käynnisti myös tämän taidetyöpajan. Toistuvilla toimintamalleilla palautetaan aiempien kertojen kokemukset ja ilmapiiri sekä osallistujien mieliin että tilaan. Alkuringissä kaikki saivat vuorollaan kommentoida vä-

lityötä ja sen tekemiseen liittyviä ajatuksia. Myös tällä tavoin ajatukset ja teot liitettiin jatkumoksi, joka ylläpiti taiteellisen prosessin etenemistä.

Keholliseen ilmaisuun keskittyvässä taidetyöpajassa lähdettiin liikkeelle tilassa ja aluksi tehtiin pienimuotoisia pelillisiä harjoitteita. Niillä tavoitellaan yleisesti osallistujien rohkeutta, luovuutta, luottamusta, mutta erityisesti toisten kuuntelua. Harjoitteissa sukkellettiin päivän aikana ryhmädynamiikan draamaharjoitteisiin ja kasvatettiin yhteisöllistä kokemusta heittäytymisestä, kuuntelusta ja itsensä haastamisesta.

Luovan maaperän rakentaminen oli aloitettu jo ensimmäisessä tapaamisessa. Vuorovaikutteiseen prosessiin keskittyvä työpaja mahdollisti aiempien taidetyöpajojen herättämien ajatusten ja kokemusten jatkotyöstämisen. Luovuus, itseilmaisu ja luottamus eivät olisi mahdollistuneet syvällisesti tässä viimeisessä taidetyöpajassa, ellei osallistujilla olisi ollut taustalla pienin askelin rakennettua taiteellista prosessia. Kaikilla osallistujilla ei ollut kuitenkaan mahdollisuutta olla kaikissa kolmessa taidetyöpajassa mukana. Heidän kokemuksensa yksittäisistä taidetyöpajoista saattoi jäädä kevyemmäksi, mutta palautteen mukaan kokemus oli silti käynnistänyt pienempiä, henkilökohtaisempia prosesseja.

Ilmaispainotteinen taidetyöpaja päättyi prosessin aikana kerättyjen sanojen äärelle ja pienimuotoisiin esityksiin itse kirjoitettujen runoelmien, tarinoiden tai tekstien esittämiseen osallistujan valitsemassa roolissa.

” Tämä kokemus on ollut rento, muistelen ilolla ja lämmöllä. Olemme tehneet matkan myös luontoon mielikuvissamme. Rauhallinen tunnelma kaikinpuolin. Taidetta on monenlaista!

Peili

Yksi kuunteluun ja läsnäoloon virittävä harjoitus on peili. Tilan ja ympäristön on hyvä olla mahdollisimman rauhallinen. Peili-harjoituksessa asetetaan parin kanssa seisomaan kasvotusten. Tavoitteena on, että parin kanssa ei puhuta lainkaan vaan asetetaan aistimaan toisen liikkeitä. Harjoituksessa ollaan peilinä toisille. Aluksi se saattaa tuntua ahdistavalta, että toinen on niin lähellä ja katsoo suoraan, mutta yritetään päästä siitä tunteesta irti ja ottaa tämä harjoitus mahdollisuutena leikkimieliseen kokeiluun.

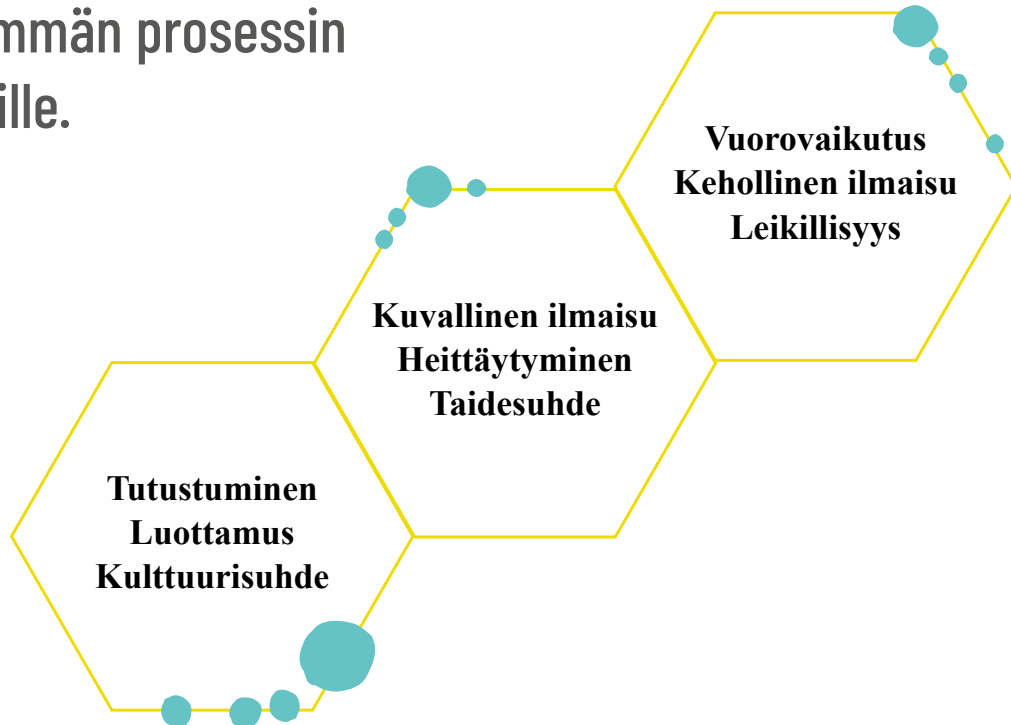
Seisokaa vastakkain. Sulkekaa silmät hetkeksi. Kun avaatte silmät, katsokaa toisianne suoraan silmiin ja lähtekää peilaamaan toisen pieniä eleitä, ilmeitä ja liikkeitä. Kumpikaan ei ole varsinaisesti johtaja tai liikkeen esittäjä, vaan pienistä luontevista eleistä syntyy yhteinen suurempi liike. Kumpikin peilaa eli matkii toisen liikkeitä ja eleitä. Rauhoitetaan harjoitukselle muutama minuutti ja tuodaan yhteisesti liike takaisin perusasentoon.

Harjoitusten väleissä syntyneiden ajatusten purkamisen suullisesti syventää kokemusta, empaattinen ohjaaja on tärkeässä roolissa harjoituksen positiivisessa kokemisessa.

Asettukaa parin kanssa vastakkain seisomaan. Tällä kertaa toinen ottaa tietoisesti ohjaavan roolin liikkeelle. Rauhoittakaa olonne ja sopikaa, kumpi on ohjaavassa roolissa. Sulkekaa taas silmät aluksi ja keskittykää tähän hetkeen. Kun avaatte silmät, johtajan roolin saanut lähtee liikkumaan ja toinen peilaa eli matkii mahdollisimman tarkasti. Kun johtajasta niin tuntuu, hän tuo liikkeen päätökseen perusasentoon.

Vaihdetaan vielä rooleja niin, että toinen on vuorostaan johtajana. Puretaan kokemuksia puhuen.

Taidetyöpajat rakentuivat itsenäisistä osioista.
 Kokemuksen kerroksellisuus mahdollisti
 syvällisemmän prosessin
 osallistujille.

Johdon koulutuspäivä

Johdon koulutuspäivässä pyrimme tarjoamaan yhdistelmän informaatiota ja taideperustaista toimintaa. Taideharjoitteiden kautta halusimme tarjota esihenkilöille mahdollisuuden samaan kokemukseen, kun mitä työntekijöille hanke on tarjonnut: mahdollisuuden pysähtyä oman luovuuden äärelle, osallistua luovaan toimintaan ja jakaa kokemuksia siitä ryhmässä. Tämä kokemus yhdistettynä informaatioon taideperustaisesta toiminnasta ja sen mahdollisuuksista avasi hyvin tilan keskustelulle ja vastavuoroiselle pohtimiselle.

Koulutuspäivässä rakennettiin luottamuksellinen tila, jossa osallistujat uskalsivat ideoida ja pohtia hankkeen mahdollisuuksia ja haasteita edustamansa työyhteisön näkökulmasta. Yllättävää oli, että osallistujia oli vallitsevan koronatilanteen vuoksi paikalla vain 4 henkilöä odotetun 12 sijaan, mikä aluksi säikäytti, mutta ryhmän pieni koko mahdollisti luottamuksellisen ilmapiirin nopean rakentumisen, runsaan keskustelun ja reflektoinnin. Jokaisesta työyhteisöstä oli johdon edustus paikalla.

Kaikki esihenkilöt kokivat taideperustaisen luovan toiminnan tärkeäksi ja näkivät sen mahdollisuudet työhyvinvoinnin edistäjänä ja tukena. Hyvää pohdintaa heräsi eritoten sen äärellä, kuinka mahdollistaa ja rohkaista työntekijöitä osallistumaan hektisen ja kuormittavan

työn keskellä tavalla, jossa työntekijät näkisivät taideperustaisen toiminnan omaa hyvinvointia lisäävänä tekijänä, eikä lisäkuormitusta tuovana asiana.

Toisissa työyhteisöissä osallistumista edellytettiin, toisissa se oli ollut valinnaista. Vapaaehtoisuus kuitenkin sulki toiminnan piiristä työntekijöitä, jotka olisivat saattaneet eniten kaivata tukea työhyvinvointiin. Keskusteluissa pohdittiin keinoja, joilla voisi kannustaa osallistumaan ilman pakollisuutta. Joissain työyhteisöissä koettiin, että toiminnasta puhuminen ja asian tuominen työyhteisön tietoisuuteen ennakkoon voisi lisätä sen kokemista helpommin lähestyttävänä tapana lisätä työhyvinvointia.

VAHVISTA
KASVA
LOI'SIA
SYNNYDÄ

olla voi kippua
mutta paha pol on
kannossa niin se
kaada kuulessa

JOHDON KOULUTUSPÄIVÄ

Kohti pysyvää toimintakulttuurin muutosta

Taiteen tekeminen ja kokeminen vaikuttavat positiivisesti ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Näin silloinkin, vaikka näiden etujen hakeminen ei olisi ensisijainen syy tehdä taidetta tai osallistua kulttuuritoimintaan. Taiteen hyvinvointivaikutusten tiedostaminen voi auttaa meitä ohjaamaan taidetta ja kulttuuritoimintaa sinne, missä siitä voisi olla positiivisia vaikutuksia taiteen itseisarvon lisäksi.

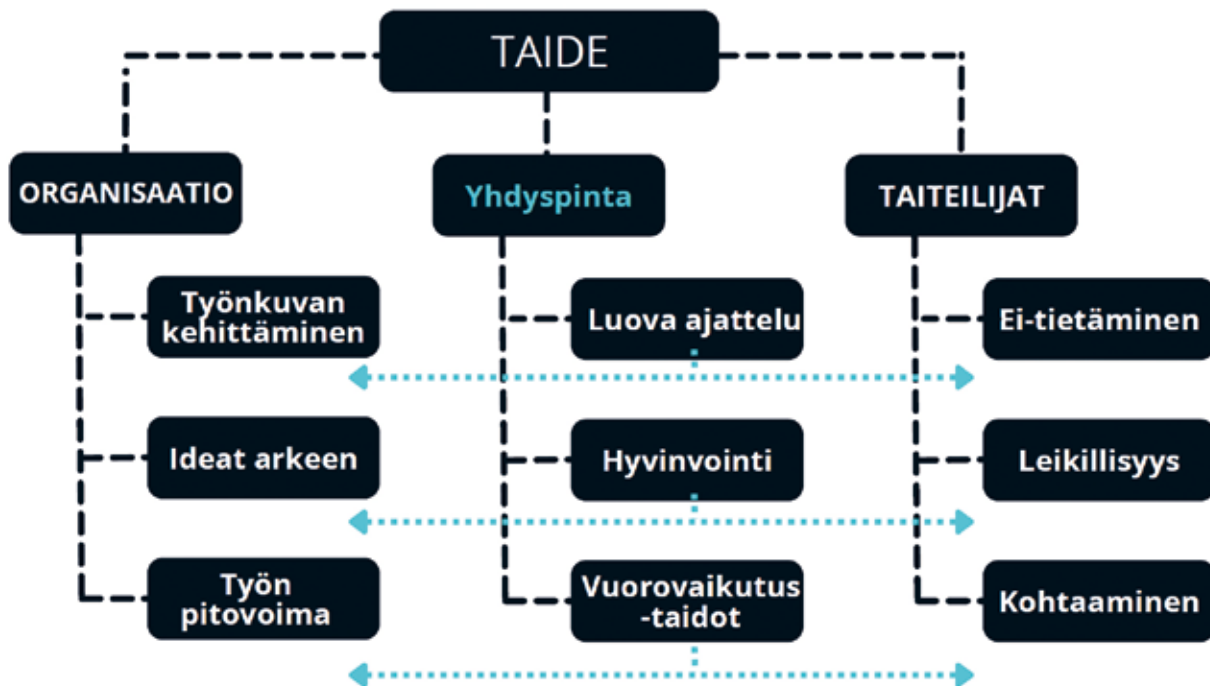
Taide ja kulttuuri tuottavat elämään rikastuttavia kokemuksia. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että taidetoiminta voi laajalti vaikuttaa positiivisesti ihmisen terveyteen ja elämänlaatuun. Se voi edistää mielen hyvinvointia, lisätä itsetuntemusta ja itsetuntoa, parantaa vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitoja sekä lisätä empatiakykyä. Lisäksi sillä voi olla positiivisia vaikutuksia sosiaaliseen osallisuuteen. Taidetoimintaan osallistuminen voi ehkäistä syrjäytymistä, sekä lievittää yksinäisyyttä.

Taiteelliseen toimintaan osallistuminen opettaa taiteen tekemistä sekä laajentaa meidän ymmärrystä siitä. Tutkitusti taidetoiminta voi kehittää osallistujan kognitiivisia kykyjä, opettaa itsetuntemusta, tunnetaitoja ja vuorovaikutuskykyä, jotka kaikki osaltaan voivat parantaa koulussa ja työssä menestymistä. Taiteella on

moninaisia vaikutuksia meihin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Taidetta on syytä vaalia, antaa sille arvoa, aikaa ja tilaa.

Taideperustaiset työpajat voivat avata ajattelua ja yhteyttä oikeaan suuntaan. Positiivisten muutosten aikaansaaminen vaatii konkreettista resursointia ja aitoa sitoutumista sekä työnantajalta että henkilöstöltä. Toiminnan ohella nousevat usein esiin niin organisaation voimavarat kuin hankauskohdatkin. Vaatii rohkeutta ajatella uusiksi pitkään käytössä olleet rutinoituneet työtavat ja organisaation toimintamallit. Taiteen kentältä voi löytää muutokseen apukeinoja, rohkeutta toisinnäkemiseen ja tukea muutoksen toteuttamisen viimeiseen sysäykseen.

Tavoitteet taideinterventioiden yhteissuunnittelussa

Kaavio 1: Oinas, N. tulossa 2022 (käsikirjoitus)

Ohjaajan muistilista

- ✓ **Yhteisöllinen työote.** Taidetoiminnassa yhteisöllinen työote korostuu, kun ulkopuolinen taiteilija tulee osaksi yhteisöä prosessin ajaksi. Ryhmädynamiikka muuttuu jo yhdestä uudesta henkilöstä tai yhdestä poissaolevasta jäsenestä. Tämä on mahdollistaja, kun suhtaudumme siihen niin, että tilassa olevat yksilöt muodostavat hetkellisen ryhmän ja kaikki siinä ovat tasavertaisia toistensa edessä.
- ✓ **Rinki demokraattisena lähtökohtana.** Draamakasvatuksen ja yhteisötaiteen periaatteiden mukaisesti toiminta aloitetaan aina ringistä. Rinki symboloi tasa-arvoisuutta jäsenten kesken. Myös ohjaajan asemassa oleva henkilö on mahdollisimman tasavertainen ja mahdollisimman auktoriteetti-vapaa ryhmän jäsen. Jos mahdollista, ringissä istutaan lattialla. Lattiatasolta osallistujat irtautuvat helpommin arkisista palaveriasetelmista ja näkökulma sekä kehon viestit muuttuvat.
- ✓ **Sopimus.** Toiminnassa, jossa tavoitellaan vapaata tilaa olemiselle ja luovuudelle, luottamus on avainasemassa oleva elementti. Ohjaavassa asemassa olevien taiteilijoiden on tärkeää muistuttaa aina toiminnan aluksi ja joskus sen aikana, että ryhmässä ei ole oikeaa tai väärää tapaa olla, kaikki riittävät ja osallistumisen taso riittää sellaisena kuin se sinä päivänä siinä hetkessä on. Myös luottamusta kerrottujen asioiden säilymisestä asiayhteydessä vain ryhmän sisällä on syytä korostaa.
- ✓ **Improvisointia ja soveltamista.** Ennakkoon tehdyt suunnitelmat elävät yhteisön kanssa toimissa ja ohjaavassa asemassa olevan taiteilijan on syytä tarttua asioihin, elementteihin ja teemoihin, joita ryhmän jäsenistä nousee prosessin aikana. Ryhmän jäsenten esiintuomien asioiden terapointia on syytä välttää. Asiat hyväksytään sellaisena kuin ne tulevat.
- ✓ **Epämukavuusalue.** Toiminta haastaa yhteisöä astumaan epämukavuusalueilleen. Empaattinen työote ja luottamuksellinen ilmapiiri ovat edellytys taiteellisen prosessin syvälliseen kokemukseen.

Tilaajan muistilista

- ✓ **Fyysinen tila.** Taidetoiminnalle ja taiteen tekemiselle pitää varata tila, jossa on mahdollisimman rauhallista ja miellyttävää olla. Olisi tärkeää, että toimintaan varattu tila säilyisi koko prosessin ajan samana. Tila itsessään saa merkityksiä prosessin aikana.
- ✓ **Aika.** Kun taidetoimintaa järjestetään työpaikalla, on tärkeää huolehtia siitä, että työaikataulukko joustaa osallistumisen ajan. Toiminta pitää järjestää työtuntien ja työvuorojen sisälle; ylityönä tai työajan ulkopuolelta määrättyinä aikoina osallistujan motivaatio ei palvele yhteistä olemista.
- ✓ **Mentaalinen tila.** Iso merkitys on sillä, miten johtajat tai esihenkilöt suhtautuvat taidetoiminnan järjestämiseen. Kun ymmärretään taiteen arvo vapaan tilan luojana, varmistetaan, että edellä mainitut mahdollistavat elementit ovat kunnossa. Viesti henkilöstölle on, että tämä on vakavasti otettavaa ja tärkeää toimintaa, osa organisaation toimintakulttuuria.
- ✓ **Yhteissuunnittelu.** Yhteistyö organisaation ja taiteilijoiden välillä on hyvä aloittaa ajoissa. Yhteyshenkilöksi valittu henkilö kertoo organisaation taustoista ja tarpeista. Taiteilijan on tärkeää tuntea yhteistyöorganisaation lähtökohdat, jotta vältetään ennakko-oletuksia esimerkiksi alan työoloista ja saadaan näkemystä työn realiteeteista. Kaikki organisaatiot ja yksiköt ovat yksilöllisiä yhteisöjä, joiden osaksi taiteilijat tulevat prosessin ajaksi.
- ✓ **Ennakkovierailu.** Yksikössä tai organisaatiossa on hyvä vieraila ainakin kerran ennen taideinterventtioiden toteutusta, jotta nähdään tilat ja voidaan kehittää toimintaa juuri niiden puitteissa. Samalla voidaan tutustua lähemmin työyhteisön arkeen ja tulla tutummaksi yhteisön jäsenten kanssa.
- ✓ **Rahallinen resursointi.** Organisaation tulee sitoutua toimintaan myös taloudellisesti.

Lähteet

Ansio, H., Houni, P., Seppälä, P. & Turunen, J. *Taide vahvistaa työhyvinvointia*. Artsequal policybrief 3/2017 www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_työhyvinvointi/a4ab1d7f-8e78-4174-893c-fbc6e6dbe728

Fancourt, D. & Finn, S. (2019) *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Health Evidence Network (HEN) synthesis report 67. WHO Regional office for Europe.

Hiltunen, M. & Rantala, P. (2013) Angstisen mummon potkukelkasta keskinäisen kehumisen klubiin – Taidetyöskentelyä asiantuntijaorganisaatiossa. Teoksessa Rantala, P & Jansson, S-M. Taiteesta toiseen. *Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia*. Lapin yliopiston julkaisu.

Koivisto, T-A., Lehikoinen, K., Lapio, P., Lilja-Viherlampi, L-M. & Salanperä, S. (2020) *Kulttuuri ja taide sairaalassa ja muissa terveyspalveluissa*. Artsequal policybrief 1/2020 https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/artsequal+-+toimenpidesuositus+-+2020+-+nro+1+-+2020+08+14_NETTI.pdf/e9eb7dd8-d0e7-2879-2816-b7cf56c-9980f?t=1599650585009

Martin, M. (2021) Aina uudesti syntyvä hetkellinen yhteisö - Taiteilija-tutkijan tempoilua institutionaalisessa tutkimuskehyksessä. Teoksessa Lea Kantonen ja Sari Karttunen (toim.) 2021 *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle*. Kokos 10. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Lisälukemisto

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. (2020) *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Taiteen edistämiskeskus (TAIKE).

Lehikoinen, K., Pässilä, A., Martin, M. & Pulkki, M. (toim.) 2016 *Taiteilija kehittäjänä: Taiteelliset interventiot työssä*. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Kantonen, L. & Karttunen, S. (toim.) 2021 *Yhteisötaiteen etiikka. Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle*. Kokos 10. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Rantala, P & Jansson, S-M. (toim.) 2013 *Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia*. Lapin yliopisto.

Taikusydän, taikusydan.turkuamk.fi

Kuva: Valmennuspaja Mahis, Jyväskylä

TYÖTAIDE

Taide työhyvinvoinnin tukena
sosiaali- ja terveysalalla

Niina Oinas, Mirja Hiltunen
ja Antti Stöckell (toim.)

Rovaniemi 2022

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

EUROOPAN UNIONI
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020